

Toruń, dn. 09.09.2024

Martyna Wiejacka
Wydział Nauk Historycznych
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu,
Archeologia

Streszczenie rozprawy doktorskiej
pt. Ptaki w kulturze średniowiecznej Wielkopolski i Pomorza.
Studium archeozoologiczne

Składająca się z pięciu rozdziałów praca zawiera opis analiz i interpretację danych z 184 zbiorów awifaunistycznych, pochodzących ze dawnych osiedli odkrytych w Wielkopolsce i na Pomorzu. Były to grody, podgrodzia, osady, zamki, miasta, dobra szlacheckie i kościelne. Dla wczesnego średniowiecza (VI – 1 poł. XIII w.) zebrano informacje o 15 108 kościach, a dla późnego średniowiecza (2 poł. XIII – XV w.) o 3 144 egzemplarzach.

Jest to pierwsza praca archeornitologiczna omawiająca tak liczne dane dotyczące ptactwa, uporządkowane według kontekstu archeologicznego, społecznego i historycznego. Uwzględniono w niej dane z publikacji, niepublikowanych opracowań oraz badań własnych autorki. Oprócz list taksonomicznych, zawarto w niej skład anatomiczny oraz pomiary kości. Gdy było to możliwe odnotowano również wiek, płeć, zmiany patologiczne i ślady obróbki rzeźniczej. Stały się one podstawą do rozważań dotyczących znaczenia poszczególnych gatunków w pożywieniu mieszkańców średniowiecznych osiedli i innych aspektach życia. W interpretacjach danych archeornitologicznych wykorzystano źródła pisane i ikonograficzne oraz wiedzę etnohistoryczną.

Najliczniejszym stwierdzonym taksonem była kura (*Gallus gallus domesticus*), a następnie gęgawa (*Anser anser*)/gęś domowa (*Anser anser domesticus*). Dla tych ptaków wykonano szczegółowe analizy biometryczne obejmujące standardowe porównania do okazów wykopaliskowych do współczesnych oraz zastosowano indeks LSI. Uzyskane wyniki stały się podstawą do rozważań na temat form morfologicznych ptaków hodowanych w średniowieczu. W przypadku kury ustalono też udział płci w stadzie, a u gęsi wskazano

osobniki domowe i dzikie. Omówione zostało zagadnienie znajomości i wykorzystywania kapłonów i pulard oraz nieśności kur i użytkowania jaj.

W pracy rozważano także znaczenie kaczek i gołębi. Opisano wykorzystanie ptaków drapieżnych podczas polowań, czyli sokolnictwo i jastrzębnictwo. Podobnie jak znaleziska pawia (*Pavo cristatus*) połączono jej z ówczesnymi elitami. Przedstawiono również listę ptaków łownych, omówiono ich znaczenie gospodarcze i pozagospodarcze, porównano ich liczebność w zbiorach ze współczesnym występowaniem i zasięgiem geograficznym. Wskazano ich prawdopodobne znaczenie w średniowieczu posługując się zapisami zawartymi we wczesnonowożytnych źródłach pisanych.

Zebrane w pracy dane, wyniki przeprowadzonych analiz i zaproponowane na ich podstawie interpretacje były próbą poznania wybranych sfer życia różnych grup społecznych, uchwycenia zmian zachodzących w średniowiecznym hodowli i łowiectwie. W pracy zestawiono je także z wybranymi ośrodkami i regionami z innych terenów Europy i Azji. Wyznaczono również kierunki dalszych możliwych badań.

Toruń, dn. 09.09.2024

Martyna Wiejacka
Wydział Nauk Historycznych
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu,
Archeologia

Summary of PhD dissertation
Birds in medieval culture in Greater Poland and Pomerania.
Archaeozoological study

The work, consisting of five chapters, contains a description of the analysis and interpretation of data from 184 avifaunal collections from archaeological sites discovered in Greater Poland and Pomerania. These were strongholds, suburbs, settlements, castles, towns and nobility and church estates. For the early Middle Ages (6th - 1st half of the 13th century) information about 15.108 bones have been collected, and for the late Middle Ages (2nd half of the 13th - 15th century) about 3.144.

This is the first archaeornithological work discussing such a vast amount of data relating to birds, organised according to archaeological, social and historical context. It includes data from publications, unpublished studies and research conducted by the author. In addition to taxonomic lists, it includes anatomical composition and bone measurements. When possible, age, sex, pathological changes and cut marks were also recorded. They became the basis for considerations of the meaning of each species in the food of the inhabitants of medieval settlements and other aspects of life. In interpreting archaeornithological data, written and iconographic sources as well as ethnohistorical knowledge were used.

The most numerous taxon recorded was the chicken (*Gallus gallus domesticus*), a then greylag/domestic goose (*Anser anser/Anser anser domesticus*). For these birds detailed biometric analyzes were performed, including standard comparisons of excavated specimens to contemporary ones and the LSI index was used. Obtained results became the basis for considerations on the morphological forms of birds bred in the Middle Ages. In the case of hens, the sex ratio in the herd was also determined, and in the case of geese, domestic and wild individuals were differentiated. The issue of knowledge and exploitation of capons and poulard, as well as the laying of hens and the use of eggs were discussed.

The work also considers the importance of ducks and pigeons. The use of predatory birds during hunting, i.e. falconry and hawking is described. Just like the finds of peacocks (*Pavo cristatus*) and some game birds were associated with the elites of that time. A list of game birds was presented, their economic and non-economic importance was discussed, the number in collections with contemporary occurrence and geographical range were compared. Their probable importance in the Middle Ages was indicated using the included records in early modern written sources.

Data collected in the study, results of performed analyzes and interpretations proposed based on the above, were an attempt to learn about selected spheres of life of various social groups, capturing the changes taking place in medieval breeding and hunting. In this work, they were also compared with selected centers and regions from other areas of Europe and Asia. Directions for further possible research were also set.

Martina Wefants